

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет іноземної філології
Кафедра англійської філології

СИЛАБУС

нормативного освітнього компонента

ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА

підготовки бакалавра

спеціальності **035 Філологія**

освітньо-професійної програми **Мова і література (англійська). Переклад**

Луцьк – 2023

Силабус освітнього компонента «ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА» підготовки бакалавра, галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 035 Філологія, за освітньо-професійною програмою «Мова і література (англійська). Переклад».

Розробник: Чарікова І. В., доцент кафедри англійської філології, кандидат філологічних наук, доцент.

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми

доц. Шкамарда О. А.

Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри англійської філології, протокол № 2 від 18 вересня 2023 року.

Завідувач кафедри

проф. Ущина В. А.

I. Опис навчальної дисципліни

Таблиця 1 (денна форма)

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Денна форма навчання	03 Гуманітарні науки 035 Філологія Мова і література (англійська). Переклад БАКАЛАВР	Нормативний
Кількість годин/кредитів 90 год. / 3 кредити		Рік навчання 1
		Семестр 1-ий
		Лекції – 20 год.
		Практичні (семінарські) – 22 год.
ІНДЗ: <u>немає</u>		Консультації – 6 год.
	Самостійна робота – 42 год.	
		Форма контролю: екзамен
Мова навчання		Українська

Таблиця 1а (заочна форма)

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Заочна форма навчання	03 Гуманітарні науки 035 Філологія Мова і література (англійська). Переклад БАКАЛАВР	Нормативний
Кількість годин/кредитів 90 год. / 3 кредити		Рік навчання 1
		Семестр 1-ий
		Лекції – 6 год.
		Практичні (семінарські) – 8 год.
ІНДЗ: <u>немає</u>		Консультації – 10 год.
	Самостійна робота - 66 год.	
		Форма контролю: екзамен
Мова навчання		Українська

II. Інформація про викладача

Прізвище, ім'я та по батькові	Чарікова Ірина Василівна
Науковий ступінь	кандидат філологічних наук
Вчене звання	доцент кафедри англійської філології
Посада	доцент
Контактна інформація	м.т. (066)9624809
	icharikova@vnu.edu.ua,
Дні занять	http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi

Очні консультації: в день проведення лекцій / семінарських занять (за попередньою домовленістю). Усі запитання можна надсилати на електронні скриньки, зазначені в силабусі.
--

III. Опис дисципліни

1. Анотація курсу.

Навчальний курс «Вступ до мовознавства» займає особливе місце в системі дисциплін, що вивчаються на факультетах філологічного профілю у вищих навчальних закладах. Значення цього курсу визначається тим, що в ньому викладаються відомості принципового значення, на яких ґрунтується вивчення будь-якої мовознавчої дисципліни. Він слугує методологічною базою для побудови всіх курсів мовознавчого циклу і ознайомлює студентів з основними відомостями про мову, важливими поняттями і термінами лінгвістики, з методами дослідження мови і сучасним рівнем розвитку теорії.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є основні аспекти теорії мови: знакова природа, структура мови, взаємозв'язок мови і мислення, співвідношення мови і мовлення, фонологічна, лексико-семантична та граматична системи мови, функціонування та розвиток наукових шкіл світової лінгвістики, характеристика їх основних принципів, методик дослідження й аналіз найважливіших здобутків визначних мовознавців минулого та сучасності. Мовознавство демонструє різні шляхи та методи дослідження мови, встановлює зв'язок між численними способами опису мови, пояснює причини неоднакових інтерпретацій явищ в різних наукових школах і напрямках на всіх етапах розвитку мовознавства.

В курсі враховані комунікативні, культурні та психологічні чинники, що сприяють створенню та функціонуванню різних лінгвістичних теорій. Особлива увага приділяється фактору взаємозв'язку та наслідування мовознавчих ідей.

2. Пререквізити/Постреквізити

Курс вступу до мовознавства є фундаментальним освітнім компонентом в системі професійної підготовки перекладачів-філологів. Курс навчання здійснюється з урахуванням принципу послідовності. При цьому повторення і систематизація матеріалу відбувається з урахуванням отриманих знань з нових тем. Дисципліна є складовою частиною циклу освітніх компонентів із загальної теорії мови, тісно взаємодіє з філософією, історією, логікою, соціологією, соціолінгвістикою, етнолінгвістикою, літературознавством, психологією. Сучасне мовознавство – це комплекс численних дисциплін, мовознавство базується на знаннях як з лінгвістичних, так і нелінгвістичних курсів і є узагальнюючою дисципліною, що підвищує лінгвістично-професійний та інтелектуальний рівень майбутнього фахівця.

3. Мета і завдання навчальної дисципліни.

Навчальний курс «Вступ до мовознавства» має на меті засвоєння студентами особливостей не якоїсь конкретної мови, наприклад англійської чи української, а людської мови взагалі, тобто тих загальних характеристик, які притаманні усьому розмаїттю людських мов. Разом з тим очевидно, що загальні закономірності побудови, функціонування і розвитку мов можна посправжньому зрозуміти на основі дослідження лише окремих мов. Знання сучасного стану теоретичної лінгвістики необхідне філологу в його безпосередній практичній діяльності, у підвищенні культурного рівня і вдосконаленні його методичної майстерності. Без правильного розуміння законів внутрішньої будови, функціонування та історичного розвитку мови у студентів важко сформулювати почуття мови, навчити правильного використання її одиниць, розуміння багатства та краси мови.

Здобувачі вищої освіти отримують уявлення про те, що лінгвістика – це не проста сукупність знань, а безперервна пізнавальна діяльність, яка потребує від її учасників високої професійної підготовки. Таким чином, мета курсу - ознайомити студентів з мовознавчими процесами, надати знання про природу, властивості мови, впливи та взаємовпливи різних мов, засвоїти мовознавчі терміни; узагальнити, розширити й поглибити знання з теорії мовознавства, засвоїти методологічний апарат лінгвістичного аналізу.

Методи викладання: пояснювально-ілюстративний метод, метод проблемного викладу навчального матеріалу, метод кейс-технологій, частково-пошуковий, дослідницький, інтерактивний, презентації, практики в спілкуванні, методи дистанційного навчання.

4. Результати навчання (компетентності).

У процесі вивчення курсу «Вступ до мовознавства» здобувач вищої освіти повинен оволодіти такими загальними та фаховими компетентностями, а також програмними результатами навчання:

ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК4. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК5. Здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями.

ЗК6. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК7. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК10. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК11. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ФК1. Усвідомлення структури філологічної науки та її теоретичних основ.

ФК2. Здатність використовувати в професійній діяльності знання про мову як особливу знакову систему, її природу, функції, рівні.

ФК3. Здатність використовувати в професійній діяльності знання з теорії та історії мов, що вивчаються.

ФК4. Здатність аналізувати соціальні різновиди мов, що вивчаються, описувати соціолінгвальну ситуацію.

ФК8. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для розв'язання професійних завдань.

ПРН 2. Ефективно працювати з інформацією: добирати необхідну інформацію з різних джерел, зокрема з фахової літератури та електронних баз, критично аналізувати та інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати.

ПРН 3. Організувати процес свого навчання й самоосвіти.

ПРН 7. Розуміти основні проблеми філології та підходи до їх розв'язання із застосуванням доцільних методів та інноваційних підходів.

ПРН 8. Знати й розуміти систему мови, що вивчається, і вміти застосовувати ці знання в професійній діяльності.

ПРН 16. Знайти й розуміти основні поняття, теорії та концепції обраної філологічної спеціалізації, вміти застосовувати їх у професійній діяльності.

5. Структура навчальної дисципліни.

Таблиця 2 (денна форма)

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Інд.	Сам. роб.	Конс.	Форма контролю / Бали
Тема 1. Мовознавство – наука про мову. Предмет і об'єкт мовознавства. Завдання науки про мову. Розділи і аспекти мовознавства. Історія мовознавства як науки. Рівні мови та їх відображення в розділах мовознавства. Завдання курсу «Вступ до мовознавства».	8	2	2		4		ДС + ДБ + РК / 4

<p>Тема 2. Сутність мови: її суспільні функції і внутрішній устрій. Людина та її мова. Своєрідність мови як суспільного явища. Критика ненаукових поглядів на мову як на явище біологічне, психічне та психофізичне. Мова і суспільство. Мова і мислення. Мова і мовлення. Мова в мовленнєвій діяльності.</p>	9	2	2		4	1	ДС + ДБ + РК / 4
<p>Тема 3. Мова як система знаків. Система та структура мови. Семіотика – наука про знаки і знакові системи. Типологія знаків. Система та її ознаки. Мовна система. Парадигматичні та синтагматичні відносини між одиницями системи. Мова і штучні знакові системи. Подібності та відмінності.</p>	9	2	2		4	1	ДС + ДБ + РК / 4
<p>Тема 4. Проблеми походження мов і діалектів. Основні теорії походження мови. Соціальна і територіальна диференціація мови. Процеси дивергенції і конвергенції мов. Поняття субстрата і суперстрата. Мовні контакти в різні історичні епохи і в сучасному світі. Поняття койне і лінгва франка. Основні підходи до класифікації мов. Генеалогічна класифікація мов та її методи. Морфологічна класифікація мов.</p>	9	2	2		4	1	ДС + ДБ + РК / 4
<p>Тема 5. Письмо: історія виникнення і розвитку. Визначення письма і</p>	8	2	2		4		ДС + ДБ + РК / 4

<p>причини його виникнення. Графема та її варіанти. Фонографія та ідеографія. Основні етапи історичного розвитку письма. Алфавіт, графіка і орфографія. Основні принципи орфографії. Транскрипція і транслітерація.</p>							
<p>Тема 6. Фонетика як лінгвістична дисципліна. Фонетичне членування мовленнєвого потоку. Комбінаторні та позиційні зміни звуків в потоці мовлення (асиміляція, дисиміляція, редукція) та їх наслідки. Основні поняття акустики: тони и шуми, висота, сила і тембр звука, тривалість. Звук мовлення як соціальний факт.</p>	9	2	2		4	1	ДС + ДБ + РК / 4
<p>Тема 7. Предмет лексикології та її основні проблеми. Слово як основна номінативна одиниця мови, його диференційні ознаки. Аспекти лексичного значення. Зміна значення слова. Типи синонімів. Типи метафор. Метафора і метонімія, різновиди метонімії. Типи омонімів. Полісемія слів та її відмінності від омонімії. Архаїзми та історизми, неологізми, запозичення.</p>	9	2	2		4	1	ДС + ДБ + РК / 4
<p>Тема 8. Проблеми фразеології. Лексикографія. Внутрішні критерії фразеологічності, запропоновані В.В.Виноградовим, його класифікація ФО. Семантичні властивості фразеологізмів (синонімія, антонімія, омонімія та полісемія). Граматичні властивості ФО. Лексикографія як наука про</p>	10	2	2		6		ДС + ДБ + РК / 4

теорію і практику укладання словників.							
Тема 9. Граматична структура слова і питання словотворення. Місце граматики в мовознавстві. Теоретична і практична граматики. Розділи граматики. Граматичне значення слова. Граматична форма і граматичні категорії. Морфологія. Поняття морфеми, морфа. Класифікація морфем. Словозміна і словотворення. Частини мови.	11	4	2		4	1	ДС + ДБ + РК / 4
Тема 10. Граматика: синтаксис. Синтаксичні одиниці та їх функції. Словосполучення, речення. Класифікація словосполучень. Речення. Синтаксичні зв'язки, відношення, функції, засоби вираження. Актуальне членування речення.	8	2	2		4		ДС + ДБ + РК / 4
Разом за модулем 1	90	22	20		42	6	40
Види підсумкових робіт							Бал
Модульна контрольна робота							Т / 30
Усього	90	22	20		42	6	

Таблиця 2а (заочна форма)

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Інд.	Сам. роб.	Конс.	Форма контролю / Бали
-------------------------------	--------	------	--------	------	-----------	-------	-----------------------

<p>Тема 1. Мовознавство – наука про мову. Предмет і об’єкт мовознавства. Завдання науки про мову. Сутність мови: її суспільні функції і внутрішній устрій. Людина та її мова. Мова як система знаків. Система та структура мови. Проблеми походження мов і діалектів. Основні теорії походження мови. Соціальна і територіальна диференціація мови.</p>	15	1	2		11	1	ДС + ДБ + РК / 8
<p>Тема 2. Процеси дивергенції і конвергенції мов. Поняття субстрата і суперстрата. Мовні контакти в різні історичні епохи і в сучасному світі. Поняття койне і лінгва франка. Основні підходи до класифікації мов. Мова як система знаків. Система та структура мови. Семіотика – наука про знаки і знакові системи. Типологія знаків. Система та її ознаки. Мовна система. Парадигматичні та синтагматичні відносини між одиницями системи. Мова і штучні знакові системи. Подібності та відмінності.</p>	16	1	2		11	2	ДС + ДБ + РК / 8
<p>Тема 3. Письмо: історія виникнення і розвитку. Визначення письма і причини його виникнення. Графема та її варіанти. Фонографія та ідеографія. Основні етапи історичного розвитку письма. Алфавіт, графіка і орфографія. Основні принципи орфографії. Транскрипція і транслітерація.</p>	14	1	1		11	1	ДС + ДБ + РК / 8

Тема 4. Фонетика як лінгвістична дисципліна. Фонетичне членування мовленнєвого потоку. Комбінаторні та позиційні зміни звуків в потоці мовлення (асиміляція, дисиміляція, редукація) та їх наслідки.	15	1	1		11	2	ДС + ДБ + РК / 8
Тема 5. Предмет лексикології та її основні проблеми. Аспекти лексичного значення. Зміна значення слова. Проблеми фразеології. Лексикографія. Внутрішні критерії фразеологічності, Семантичні властивості фразеологізмів. Граматичні властивості ФО.	15	1	1		11	2	ДС + ДБ + РК / 8
Тема 6. Граматична структура слова і питання словотворення. Граматичне значення слова. Морфологія. Поняття морфеми, морфа. Граматика: синтаксис. Синтаксичні одиниці та їх функції. Словосполучення, речення.	15	1	1		11	2	ДС + ДБ + РК / 8
Разом за модулем 1	90	6	8		66	10	40
Види підсумкових робіт							Бал
Модульна контрольна робота							Т / 30
Усього	90	6	8		66	10	

6. Завдання для самостійного опрацювання.

Таблиця 3

Тема	Кількість годин		Питання для самостійного опрацювання
	денна форма	заочна форма	
Тема 1. Лінгвістичний аспект у вивченні звуків.	20	32	Фонема – мінімальна звукова одиниця, потенційно пов'язана зі смислом Властивості фонем. Правило виділення фонем. Подвійне членування. Конститутивна, розпізнавальна і смислорозрізнавальна функції фонем. Варіювання фонем: обов'язкові варіанти (алофони), вільне і факультативне варіювання. Відношення фонем та її

			варіанта як відношення загального і одиничного. Дистрибуція фонем. Фонетична незалежність (автономність) фонем як прояв довільності мовленнєвого знаку. Диференціальні (релевантні) та інтегральні (іррелевантні) ознаки фонем.
Тема 2. Чергування фонем. Склад і складоподіл. Просодичні засоби.	22	34	Чергування звуків. Основні типи чергувань (фонетичні та історичні) та їх причини. Проблема складу в мовознавстві. Неможливість застосування функціональних методів для виділення складу. Основні теорії складоподілу і складкоутворення: сонорна теорія, динамічна і експіраторна теорії. Типи складів. Звукові зміни в потоці мовлення, пов'язані з особливостями складової структури. Складовий акцент, наголос, фразова інтонація. Наголос як виділення одного зі складів у складі слова (або синтагми) теми або іншими фонетичними засобами. Типи наголосів (складовий, словесний, фразовий), за акустико-артикуляторними характеристиками (динамічний, якісний, кількісний, музичний) і за місцем виділення. Просодія складу. Поняття тонів та їх типи. Інтонація, її функції і основні компоненти (мелодика, інтенсивність, темп, тембр і паузи). Взаємодія компонентів інтонації в передачі основних комунікативних значень.
Разом:	42	66	

VI. Політика оцінювання

Політика викладача щодо здобувача вищої освіти. Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання, яке впливає на нарахування балів за поточне оцінювання. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, участь в програмах студентського академічного обміну) навчання може відбуватись в онлайн формі за погодженням у деканаті.

В першому семестрі поточне оцінювання включає в себе поточну роботу здобувача вищої освіти під час семінарських занять: за кожне семінарське заняття здобувач вищої освіти має можливість отримати 4 балів (у підсумку 10 семінарських занять – 40 бали). Таким чином, максимальний бал поточного

оцінювання становить 40 балів. Окрім цього, впродовж семестру здобувачі вищої освіти виконують такі види робіт:

- Написання реферату на одну із запропонованих тем. Якщо здобувач вищої освіти виявляє бажання писати реферат на власну тему, то перед початком роботи тему слід узгодити із викладачем. Максимальний бал за реферат становить – 15 балів.

- Ведення термінологічного словника і усне опитування по термінології дисципліни. Максимальний бал – 15 балів.

- Оформлення і усне опитування по генеалогічній класифікації мов. Максимальний бал – 15 балів.

- Самостійна робота – 4 балів.

- Участь в лекційних обговореннях і дискусіях – 11 балів.

Вимоги до оформлення вищезазначених видів робіт містяться у силабусі, методичних рекомендаціях, розміщених на платформі Microsoft Office 365 і додатково проголошуються на лекційних заняттях.

У підсумку п'ятих видів робіт здобувач вищої освіти має можливість отримати 60 балів і разом з балами за поточне оцінювання його підсумковий бал становить 100 балів.

Якщо здобувач вищої освіти впродовж семестру набирає більше 75 балів і згоден зі своєю позитивною оцінкою, то звільняється від іспиту, яким завершується навчання впродовж семестру.

Якщо здобувач вищої освіти набирає менше 75 балів або не згоден зі своєю позитивною оцінкою, то складає іспит. Іспит складається з двох частин: письмової частини – екзаменаційної контрольної роботи у формі тесту, яка оцінюється максимально в 30 балів і усної частини: студенту пропонується відповісти на три питання екзаменаційного білету, за кожне з яких студент може отримати 10 балів (разом 30 балів). При цьому бали за реферат, термінологічний словник, генеалогічну класифікацію мов і самостійну роботу анулюються. У підсумку з поточним оцінюванням студент може отримати максимум 100 балів.

Здобувачі вищої освіти, які є членами наукових проблемних груп, авторами статей і тез, доповідачами на наукових конференціях, переможцями та активними учасниками фахових студентських олімпіад, мають право протягом семестру за кожен виконаний вид діяльності одноразово отримати додаткові заохочувальні бали до відповідного ОК, якщо здійснена активність здобувачів вищої освіти відповідає профілю курсу. У цьому випадку здобувач вищої освіти інформує викладача/ів про свої здобутки. Викладач має право самостійно визначити валідність, заявлених здобувачем вищої освіти отриманих результатів та приймає рішення щодо зарахування або незарахування таких балів:

– 3 бали – за результативну роботу у студентській проблемній групі (систематичне відвідування, обговорення), публікацію тез (підготовку матеріалів конференції) або виступ/и на конференції/ях без публікації/й, участь у I етапі Всеукраїнської студентської олімпіади;

– 5 балів – за публікацію статті/ей у збірнику студентських наукових праць, перемога у I етапі Всеукраїнської студентської олімпіади;

– 10 балів – за публікацію статті (статей) у збірнику наукових праць, що входить до категорії Б, або призове місце на II етапі Всеукраїнської студентської олімпіади;

– 15 балів – за перше місце на I етапі Всеукраїнської студентської олімпіади.

За умови представлення здобувачами вищої освіти документів (сертифікатів, свідоцтв тощо), що засвідчують отримані результати та відповідають тематиці, обсягу та результатам навчання, які співпадають з ПРН ОК, здобувачі вищої освіти мають право одноразово отримати додаткові бали до семестрового оцінювання однієї дисципліни:

- 10 балів при представленні документа із зазначенням прізвища та імені здобувача вищої освіти, мінімальною тривалістю 3 тижні/обсягом один кредит (30 годин); або який складається мінімум з трьох модулів і завершується тестом/тестами із зазначенням набраних балів не нижче 80% правильних відповідей.

- 5 балів при представленні документа із зазначенням прізвища та імені здобувача вищої освіти, мінімальною тривалістю 3 тижні/обсягом один кредит (30 годин); складається мінімум з трьох модулів і завершується тестом/тестами із зазначенням набраних балів не менше набраних 60% правильних відповідей.

- 1 бал при представленні документа із зазначенням прізвища та імені здобувача вищої, без складання тесту, тривалістю від 1 до 3 годин. Одному здобувачеві вищої освіти може бути зараховано не більше як три таких сертифікати, сумарною кількістю – три бали під час оцінювання однієї ОК.

Підтвердження подається здобувачем вищої освіти викладачеві курсу не пізніше ніж за 10 днів до дати останнього заняття з дисципліни. При цьому здобувач вищої освіти у встановлені терміни подає заяву на ім'я проректора та долучає усі необхідні документи до розгляду. Матеріали розглядаються на засіданні Предметної комісії, створеної розпорядженням декана факультету відповідно до схвальної резолюції проректора з навчальної роботи та рекрутації з урахуванням Положення про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті ВНУ імені Лесі Українки.

Згідно встановленого порядку можуть бути визнаними результати навчання, які за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають одному

заліковому модулю в цілому (але не більше 6 кредитів за навчальний рік), так і його окремому змістовому модулю, темі (темам), які передбачені цим силабусом.

Політика щодо академічної мобільності. Академічна мобільність здобувачів освіти регулюється відповідним Положенням про реалізацію права на академічну мобільність ВНУ імені Лесі Українки. Політика щодо академічної доброчесності Кодекс академічної доброчесності ВНУ імені Лесі Українки передбачає самостійну, чесну та відповідальну роботу здобувача вищої освіти над поставленими завданнями. Відповідальність за дотримання академічної доброчесності покладена як на викладачів, так і на здобувачів освіти, які в разі виявлення порушень академічної доброчесності несуть відповідальність.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. За практичні заняття здобувач вищої освіти може отримати максимальний бал 40. Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

Учасник освітнього процесу має дотримуватися навчальної етики, толерантно ставитися до всіх учасників процесу навчання, дотримуватися часових меж та лімітів навчального процесу.

У разі відсутності з поважної причини на лекційному занятті здобувач вищої освіти представляє конспект теми, яку вивчали на пропущеному занятті. За відсутності на практичному (семінарському) занятті знання здобувача вищої освіти оцінюють за результатами усного опитування по темі, що, зокрема, визначає рівень володіння тематичними термінами та ключовими поняттями.

Якщо здобувач вищої освіти хоче покращити підсумковий бал за аудиторну роботу, пропонується підготовка та захист презентації на одну із запропонованих тем (на вибір), або написання тез.

VII. Підсумковий контроль

Підсумковий контроль здійснюється лектором і може проводитись лише один раз згідно із розкладом проведення лекційних занять. Відсутність студента на модульному тесті оцінюється у "0" балів. Повторне складання підсумкового модульного контролю для студента можливе за умови його відсутності з поважної причини відповідно до графіка, затвердженого кафедрою практики англійської мови.

У другому семестрі максимальна кількість балів, яку може набрати здобувач вищої освіти за модульну контрольну роботу в межах змістового модуля, становить 30.

Рівень знань здобувача вищої освіти за поточний і модульний контроль оцінюється в балах, фіксується у журналі після вивчення кожного змістового модуля. Підсумкова оцінка за національною шкалою заноситься в залікову

відомість.

У випадку незадовільної підсумкової оцінки або за бажанням підвищити рейтинг студент може дібрати бали, виконавши написання інформаційно-аналітичного реферату.

Перелік екзаменаційних питань:

1. Мовознавство як наука. Загальне мовознавство як наука та «Вступ до мовознавства» як навчальний курс. Мета та завдання курсу. Зв'язок з іншими науками.
2. Методи вивчення та опису мов.
3. Природа і функції мови. Критика ненаукових поглядів на мову. Мова і суспільство.
4. Мова як знакова система. Класифікація та властивості мовних знаків.
5. Загальна характеристика мов світу. Закономірності розвитку мов. Універсальні тенденції. Мовна інтеграція та диференціація.
6. Мова і мовлення. Об'єктивне і суб'єктивне в мові. Гіпотези та теорії походження мови в історії лінгвістики. Мислетворча роль мови.
7. Розвиток мови та діалектів в різні історичні епохи. Територіальна та соціальна диференціація мов.
8. Розвиток і функціонування мов у первісно-общинному, рабовласницькому і феодальному суспільстві.
9. Розвиток і функціонування мов у капіталістичному суспільстві. Поняття національної та літературної мов.
10. Розвиток і функціонування мов у тоталітарному соціалістичному суспільстві. Питання про перспективи розвитку мов у майбутньому.
11. Основні критерії визначення спорідненості мов. Генеалогічна класифікація мов. Типологічна класифікація мов. Індекс синтетичності Дж. Грінберга.
12. Поняття мовної здатності, діяльності, комунікації.
13. Система та структура. Типологічні характеристики мовної системи.
14. Основні рівні мовної системи, їх одиниці. Відношення між одиницями мовної системи. Науки, що вивчають систему мови.
15. Фонетика як наука про звуки людської мови. Фізико-акустичний аспект вивчення звуків мови.
16. Анатомо-фізіологічний аспект вивчення звуків мови. Акустичні, артикуляційні та функціональні параметри звуків мови.
17. Фонологічний аспект вивчення звуків мови. Поняття про фонему. Варіанти фонем. Сильні та слабкі позиції фонем. Система фонем у сучасних мовах.
18. Класифікації звуків мови. Голосні та приголосні звуки.
19. Взаємодія звуків у процесі мовлення. Позиційні чергування звуків мови. Комбінаторні чергування звуків мови.

20. Фонетичне членування мовленнєвого потоку. Історичні зміни у звуках мови. Поняття про звуковий закон.
21. Звукова мова та письмо. Основні етапи розвитку письма. Характеристика основних типів алфавітів.
22. Графіка і орфографія. Транслітерація і транскрипція.
23. Поняття лексики та лексикології. Слово як основна одиниця лексикології. Семантична структура слова.
24. Лексичне значення слова. Типи лексичного значення слова. Поняття про сему та семему. Компонентний аналіз слова.
25. Моносемія і полісемія. Синонімія, омонімія, антонімія, паронімія, тематичні класи слів.
26. Типи переносного значення слова. Типи та джерела омонімії. Шляхи збагачення лексики за рахунок власних ресурсів.
27. Шляхи збагачення лексики за рахунок інших мов. Історичні зміни у словниковому складі мови.
28. Лексика з погляду актуальності. Стилістичне розшарування словникового складу мови.
29. Історичні зміни словникового складу. Історична лексикологія.
30. Запозичена лексика. Різні шляхи і види лексичних запозичень.
31. Лексикографія. Типи словників. Принципи класифікації слів у словниках. Будова словникової статті.
32. Фразеологія. Фразеологічна система мови. Класифікація фразеологізмів.
33. Граматика як наука. Розділи граматики. Граматична будова мови.
34. Основні одиниці граматичної будови мови. Граматичне значення та граматична категорія. Граматичні категорії та способи їх вираження у різних мовах світу.
35. Морфема і словоформа. Класифікації морфем. Морфемна структура слова у різних мовах світу.
36. Граматичні класи слів. Принципи класифікації частин мови. Система частин мови у різних мовах світу.
37. Поняття граматичного значення. Єдність лексичного та граматичного значення в слові.
38. Синтетичні засоби вираження граматичного значення. Аналітичні засоби вираження граматичного значення.
39. Поняття про синтаксис. Синтаксичні одиниці та зв'язки.
40. Словосполучення як одиниця синтаксису. Типи словосполучень.
41. Речення та його ознаки. Формальне та актуальне членування речення.

Теми рефератів :

1. Проблема походження і теорії походження мови.
2. Зв'язок розвитку мови з історією суспільства.
3. Літературні мови, які використовуються як засіб міжнаціонального спілкування.
4. Штучні міжнародні мови.
5. Земля людей – земля мов (лінгвістична карта світу).
6. Мовознавство в системі наук.
7. Аспекти і школи сучасного мовознавства.
9. Видатні українські і радянські мовознавці.
10. Походження і основні етапи розвитку письма.
11. Слов'янські мови, їх виникнення і місце в сучасному світі.
12. Германські мови, їх виникнення та місце в сучасному світі.
13. Принципи класифікації звуків мовлення.
14. Основні фонетичні процеси.
15. Фонема як одиниця мови.
16. Слово як центральна одиниця мови.
17. Співвідношення слова і поняття.
18. Семантична структура слова (на конкретному прикладі багатозначного слова в українській і англійській мовах).
19. Переносні значення слів (в семантичній структурі багатозначного слова в українській і англійській мовах).
20. Лексико-семантичні групи слів. Синоніми (синонімічний ряд дієслова в українській мові і його еквівалент в англійській мові).
21. Історичні зміни словникового складу.
22. Сучасні проблеми англословної термінології.
23. Граматична категорія часу в українській і англійській мові.
24. Керування дієслів в українській і англійській мовах.
25. Неологізми і архаїзми в українській і англійській мовах.
26. Словотвір іменників в українській і англійській мовах.
27. Сучасні форми дієслова в українській і англійській мовах.
28. Мова як знакова система.
29. Мова та інші форми спілкування.
30. Генеалогічна класифікація мов і порівняльно-історичний метод як її основа.
31. Історія слів в історії суспільства.
32. Розвиток функціональних стилів сучасної англійської мови.
33. Алфавіти і графіка.
34. Мова і мовленнєва діяльність.
35. Функції і форми мовлення.

36. Мова і культура.
37. Взаємодія лексики, фонетики і граматики як основних рівнів мовної структури.
38. Функціональний аспект в дослідженні звуків мови.
39. Типи лексичного значення слова.
40. Загальноживана лексика як основа єдності словникового складу мови.
41. Основні засоби збагачення словникового складу мови.
42. Запозичення як шлях збагачення словникового складу мови.
43. Стилiстичне і хронологічне розшарування словникового складу мови.
44. Спеціальна і термінологічна лексика.
45. Історичні зміни у словниковому складі мови.
46. Енциклопедичні і лінгвістичні словники.
47. Основні теорії класифікації фразеологічних одиниць.
48. Граматичне значення, граматична форма та граматична категорія.
49. Принципи класифікації слів за частинами мови.
50. Типи синтаксичного зв'язку слів та засоби формального вираження синтаксичних функцій.
51. Речення та його основні характеристики.
52. Основи морфологічної класифікації мов світу.
53. Принципи класифікації мов світу.
54. Мовна диференціація і виникнення споріднених мов.
55. Генеалогічна класифікація мов світу.
56. Спорідненість індоєвропейських мов.
57. Утворення національних мов і різні шляхи їх формування.
58. Національна мова – основа духовного життя народу.
59. Звукова мова і письмо. Значення письма в розвитку суспільства.
60. Розділи лексикології: семасіологія, описова лексикологія, фразеологія, етимологія, ономастика і лексикографія.
61. Творення звуків людської мови (мовний апарат і центральна нервова система).
62. Етимологія. Принципи і прийоми етимологічних досліджень.
63. Лінгвістика універсалій.
64. Мови аналітичного складу.
65. Синтетичні мови.
66. Романські мови.
67. Парадигматичні відношення у лексиці.
68. Синтагматичні відношення у лексиці.
69. Загальноживані слова як основа єдності лексико-семантичної системи мови.
70. Соціально обмежена лексика.

71. Лексичні та семантичні неологізми.
72. Оказіоналізми як різновид неологізмів.
73. Семантичні й словотвірні запозичення.
74. Відмінності між граматичним та лексичним значенням слів.
75. Основні одиниці граматичної будови мови.
76. Морфологічні граматичні категорії.
77. Синтаксичні граматичні категорії.
78. Граматична категорія роду та способи її вираження.
79. Морфема як мінімальна двостороння одиниця мови.
80. Синтетичні способи вираження граматичних значень.
82. Аналітичні способи вираження граматичних значень.
83. Порядок слів та інтонація як спосіб вираження граматичного значення.
84. Частини мови в різних мовах.
85. Специфічні ознаки основних частин мови.
86. Синтаксичні категорії речення.
87. Предикативність і модальність як основні ознаки речення.
88. Граматичне і актуальне членування речення.
89. Лінгвістика тексту як нова галузь мовознавчої науки.
90. Основні види одномовних словників.
91. Мова і мовлення. Взаємодія суб'єктивних і об'єктивних факторів у мові.
92. Комбінаторні та позиційні зміни звуків.
93. Фонетичне членування мовленнєвого потоку. Склад. Дифтонги. Наголос. Інтонація. Орфоепія.
94. Лінгвістичний, або фонологічний аспект у характеристиці звуків. Поняття фонем.
95. Лексикологія як учення про лексичне значення слова та лексичну систему мови. Слово як предмет лексикології. Слово і лексема. Основні ознаки слова.
96. Семантична структура слова. Моносемія і полісемія. Пряме і переносне значення слова.
97. Поняття лексико-семантичної системи. Лексико-семантичне поле.
98. Мова і теорія пізнання.
99. Живі та мертві мови.
100. Теорія міжкультурної комунікації.
101. Перша і друга сигнальні системи. Взаємовідносини першої і другої сигнальних систем.
102. Знакові системи.
103. Сигнальні системи.
104. Комунікація і бізнес.
105. Теорія лінгвістичної відносності Уорфа.

106. Ностратична теорія.
107. Проблеми міжкультурної комунікації.
108. Нейролінгвістичне програмування і свідомість.
109. Мова і моделюючі системи.
110. Загальноприйнята класифікація мов: природні. Штучні й вторинні.

Вимоги та рекомендації до написання рефератів

Реферат – це короткий виклад в письмовому вигляді змісту наукової праці або праць спеціалістів з конкретної теми. Короткий огляд повинен давати читачу уявлення про сучасний стан вивченості тієї чи іншої наукової проблеми, включаючи співставлення точок зору спеціалістів, і супроводжуватися власною оцінкою їх достовірності і переконливості.

Реферат не передбачає викладення самостійних результатів. Його завдання – узагальнити досягнуте іншими, самостійно викласти проблему на базі фактів, що містяться в літературі.

Реферат - це не просто переказ прочитаного, а серйозна праця, яка потребує досить ґрунтовної підготовки автора. Працюючи над рефератом, здобувач вищої освіти отримує можливість набути навички аналізу наукової літератури, оволодіти методикою наукового дослідження і основами підготовки письмової роботи.

По-перше, дуже важливо обрати тему реферату. Вона не повинна бути занадто загальною, глобальною, оскільки порівняно невеликий об'єм праці не дозволяє її розкрити. При виборі теми необхідно поцікавитися, як широко вона висвітлена в наявній літературі. Для цього існують тематичні каталоги бібліотек і бібліографічні показники літератури.

Після того як обрана тема реферату, слід переходити до читання відповідної літератури.

Правильно побудований план реферату слугує організуючим центром і допомагає систематизувати матеріал, забезпечує послідовність його викладення. Як правило, план складається за хронологічним або проблемним принципом. Хронологічний принцип передбачає розгляд того чи іншого явища в його історичному розвитку (від минулого – до теперішнього), другий – вивчення декількох явищ (проблем) і зв'язків між ними. Можливо поєднання обох підходів із застосуванням проблемно-хронологічного принципу розкриття теми. Всі пункти плану повинні дослівно повторюватися в тексті реферату в якості заголовків розділів.

План складається здобувачем вищої освіти самостійно з урахуванням задуму роботи. Проте незважаючи на різноманіття індивідуальних підходів до складання плану реферату, традиційним є такий підхід:

Вступ.

Розділ 1 (повна назва розділу).

Розділ 2 (повна назва розділу).

Розділ 3 (повна назва розділу).

Висновки.

Список використаної літератури.

Додатки (на розсуд автора).

Навпроти кожного з перерахованих пунктів вказується сторінка, з якої цей пункт починається в тексті реферату.

У вступі обґрунтовується актуальність теми, формулюються цілі роботи і основні питання, які будуть розкриті в рефераті, а також вказується, з використанням яких матеріалів робота буде виконуватися – подається коротка характеристика використаної літератури з точки зору повноти висвітлення в ній обраної теми. Обсяг ступу не повинен перевищувати 1-1,5 сторінки.

В основній частині роботи необхідно достатньо повно і переконливо розкрити всі пункти плану, зберігаючи логічний зв'язок між ними і послідовність переходу від одного до іншого. Рекомендується, щоб кожен розділ завершувався висновком.

У висновках узагальнюється матеріал, викладений в основній частині, формулюються загальні висновки, а також зазначається, що нове автор реферату дізнався особисто для себе в ході виконання роботи. При складанні висновків необхідно враховувати різні, опубліковані в літературі, точки зору на викладену в роботі проблему, спів ставити їх і вказати, якої з них ви вважаєте за необхідне дотримуватися. У всій роботі, особливо у вступі і висновках, повинно зазначатися власне відношення автора до питань, що розглядаються. За обсягом, висновки не повинні перевищувати вступ.

Після обрання теми, опрацювання і конспектування, за необхідності, літератури, і складання плану, можна переходити безпосередньо до написання реферату. Рекомендується спочатку писати роботу на чернетці, на одному боці листа з полями зліва, так, щоб в разі необхідності можна було робити текстові вставки на полях або на оборотному боці листа. Автору необхідно слідкувати за тим, щоб викладення матеріалу точно відповідало меті і назві параграфа. Написавши чорновий рукопис, слід відредагувати весь написаний текст.

Матеріал в рефераті рекомендується викладати своїми словами, не допускаючи дослівного переписування з літературних джерел. Робота повинна бути написана грамотною літературною мовою.

Скорочення в тексті не допускаються. Як виключення допускаються загальновідомі скорочення і аббревіатури.

Реферат – це не журналістське розслідування. Емоційність і пристрастність,

характерні для публіцистики, недопустимі при написанні реферату. Позиція автора повинна бути неупередженою. Велике значення при написанні реферату має правильне трактування термінів, їх точність і науковість. Терміни, що вживаються в рефераті, повинні бути загальнозживаними або наводитися із посиланням на автора. В то же час слід уникати надмірної науковості. Науковою термінологією слід уміти користуватися помірно і уникати вживання незрозумілих термінів, а у випадку їх застосування – пояснювати значення термінів в дужках або у виносці.

В наукових дослідженнях і у рефератах, на відміну від публіцистики, прийнято використовувати непрямі формулювання авторської позиції: "Ми вважаємо, що...", "Вважають, що...", "На наш погляд...". Не прийнято вести викладення від першої особи. Наприклад, замість "Я впевнений, що..." краще застосовувати такі звороти, як "автор вважає", "на думку автора", "немає сумнівів в тому, що ..." і т.д.

Реферат повинен бути правильно і акуратно оформлений, текст надрукований, без стилістичних і граматичних помилок. Робота виконується на вертикально розташованих листах. Всі сторінки реферату, окрім титульної сторінки, нумеруються арабськими цифрами. Номер проставляється зверху в центрі сторінки.

Шкала оцінювання

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка	Оцінка за шкалою ECTS	
		оцінка	пояснення
90-100	Відмінно	A	відмінне виконання
82-89	Дуже добре	B	вище середнього рівня
75-81	Добре	C	загалом хороша робота
67-74	Задовільно	D	непогано
60-66	Достатньо	E	виконання відповідає мінімальним критеріям
1-59	Незадовільно	F	необхідне перескладання

Критерії оцінювання знань студента на семінарських заняттях

Бали	Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень студента
4	Студент має системні, глибокі знання, виявляє неординарні творчі здібності в навчальній діяльності, вміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію, аргументувати власні судження теоретичними і фактичними

	положеннями, підсумувати сказане висновками. Студент вільно володіє спеціальною термінологією, грамотно ілюструє відповідь прикладами, вміє комплексно застосовувати знання з інших дисциплін.
3	Знання студента є достатньо ґрунтовними, він правильно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, уміє аналізувати, встановлювати зв'язки між явищами, фактами, робити висновки. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але з деякими неточностями.
2	Студент демонструє посередні знання основних положень навчального матеріалу. Відповідь у цілому задовільна. Студент здатний аналізувати, порівнювати, робити висновки, наводити окремі приклади на підтвердження певних думок, застосовувати вивчений матеріал у стандартних ситуаціях.
1	Студент демонструє низький рівень знань, здатний частково відтворити теоретичний матеріал відповідно до тексту підручника або лекції викладача, повторити за зразком певну операцію.

Критерії оцінювання письмових завдань (реферату)

№ з/п	Критерії оцінювання	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Обґрунтування актуальності, формулювання мети, завдань та визначення методів дослідження	2 бали
2.	Складання плану реферату	1 бал
3.	Критичний аналіз суті та змісту першоджерел. Виклад фактів, ідей, результатів досліджень у логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання	4 балів
5.	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження	4 бали
6.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел, посилання	4 бали
Разом		15 балів

Критерії оцінювання знань студентів на екзамені

Екзамен складається з двох частин: 1) написання підсумкового тесту (максимум – 30 балів: 1 бал за кожне з 30 тестових завдань) та 2) усна відповідь (максимум – 30 балів).

В оцінці знань студентів враховується:

- 1) достатність обсягу відповіді (повна, недостатньо повна, неповна);
- 2) обізнаність з основними поняттями, принципами, законами, правилами навчальної дисципліни;
- 3) логічність викладу матеріалу;
- 4) обґрунтованість власних міркувань;
- 5) уміння інтегрувати та диференціювати знання теоретичного матеріалу та застосовувати їх при виконанні практичних завдань.

Відповідь вважається *повною (30 балів)*, якщо студент повністю оволодів матеріалом, обізнаний з усіма поняттями і термінами навчального курсу і адекватно оперує ними під час відповідей на поставлені питання, а також посилається на наукові дослідження з навчальної дисципліни, ознайомлений зі спеціальною літературою; демонструє здатність аналізувати факти, аргументувати власні судження теоретичними і фактичними положеннями, підсумувати сказане висновками.

Відповідь вважається *недостатньо повною (20 балів)* за умов непоганого володіння знаннями з навчального предмету. Відповідь студента має бути правильною і обґрунтованою. Студент повинен продемонструвати знання теоретичного матеріалу, навички самостійної навчально-пізнавальної діяльності, здатність викладати матеріал в певній логічній послідовності. Допускаються незначні помилки, які не впливають на загальне розуміння викладеного матеріалу.

Відповідь вважається *неповною (10 балів)*, якщо продемонстровані знання з предмету носять фрагментарний і поверхневий характер. Теоретичні і фактичні знання відтворюються репродуктивно, без глибокого осмислення, аналізу, порівняння, узагальнення. Студент обізнаний з літературними джерелами з навчальної дисципліни, але не може дати достатньо критичної їх оцінки; допускає суттєві помилки, які порушують логіку викладення матеріалу.

Екзамен вважається *нескладеним* за умов неправильної або неповної відповіді, яка свідчить про нерозуміння поставленого завдання. Студент не володіє понятійно-категоріальним апаратом, не обізнаний з літературою з навчальної дисципліни і допускає грубі помилки у викладенні матеріалу.

VIII. Рекомендована література

Основний перелік:

1. Бацевич Ф. С. Філософія мови. Історія лінгвофілософських учень. К.: Академія, 2008. 240 с.
2. Бевзенко С. П. Історія українського мовознавства. Історія вивчення української мови : навч. посібник. К.: Вища шк., 1991. 232 с.

3. Бевзенко С. П. Вступ до мовознавства : короткий нарис : навч. посібник. К.: Вища шк., 2006. 144 с.
4. Вступ до мовознавства: Підручник /За ред. І.О. Голубовської. К.: ВЦ «Академія», 2016.
5. Дорошенко С.І., Дудик П.С Вступ до мовознавства. К., 1974.
6. Дрогомирецький П.П., Пена Л.І. Вступ до мовознавства: Навч.-методичний посібник. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015
7. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства : підручник. 2-е вид., стер. К.: Академія, 2009. 336 с.
8. Ковалик І. І. Загальне мовознавство: Історія лінгвістичної думки : навч. посібник. К.: Вища школа, 1985. 216 с.
9. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник. 3-є вид. К.: Видавничий центр “Академія”, 2010. 464 с.
10. Левицький А.Е., Сингаївська А.В., Славова Л.Л. Вступ до мовознавства: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 104 с.
11. Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики: аналітичний огляд : навч. посібник. К. : Фітосоціоцентр, 1999. 148 с.
12. Семчинський С. В. Загальне мовознавство : підручник. К.: “ОКО”, 1996. 413 с.
13. Ющук І.П. Вступ до мовознавства: Навч. посібник. К.: Рута, 2000.

Додатковий перелік:

1. Бацевич Ф. С., Сваричевська Л. Ю. Тестові завдання до курсу “Вступ до мовознавства”. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004.
2. Брайчевський М. Походження слов’янської писемності. К., 1998.
3. Булаховський Л.А. Нариси з загального мовознавства: Серія друга // Вибр. праці: в 5-ти т. К., 1975. Т. І.
4. Гонтарук Л.В. Науково-методичні рекомендації до «Вступу до мовознавства». Львів, 2015.
5. Доленко М.Т. Вступ до мовознавства: Збірник вправ і завдань. К., 1975.
6. Донець Л.С, Мацько Л.І. Вступ до мовознавства: Практикум. К., 1989.
7. Дорошенко С. І. Загальне мовознавство : навч. посібник. К. : Центр навчальної літератури, 2006. 288 с.
8. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: Підручник. К.: Видавничий центр «Академія», 2006.
9. Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова. К.,
10. Потапенко О.І. Цікаве мовознавство. Біла Церква, 1996.
11. Царук О. Українська мова серед інших слов’янських: етнологічні та граматичні параметри. Дніпропетровськ, 2002.

Словники, енциклопедії:

1. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. К., 1985.
2. Кротевич Є.В., Родзевич Н.С. Словник лінгвістичних термінів. К., 1957.
3. Левицький Ю.М. Мови світу: енциклопедичний довідник. Львів, 1998.
4. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010.

5. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006.
6. Українська мова: енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознав. ім.О.О.Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. Вид. 2-ге, випр. і допов. Київ: Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004.
7. Штерн І.Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: енциклопедичний словник. К.: АтрЕк, 1998.